

Gérard Ardaen, de onfortuinlijke burgerwachter

door Koen Verwaerde.

Copyright k. Verwaerde 'de dood verenigt'.

De radiowekker luidt de morgen in. Uit de verte komt de stem van Nico Blontrock van 'Radio2' stilaan bevattelijk aan en 'Start Je Dag' met zijn honderduit gepraat vol regionale informatie. Na de douche en de keuze van kledij komt het ontbijt lekker aan om dan wat later de deur achter me dicht te trekken. Herinneringen zijn niet altijd betrouwbaar, maar de weg die ik volg is weldegelijk een terugkeer in het bewustzijn van niet zo fijne feiten en ervaringen. Iets dat nog meer tot het besef doordringt als de oude begraafplaats in zicht is! Overigens is het vandaag een eerst keer na al die lange maanden dat ik er op bezoek kom! Neen, wat zeg ik nu; het zijn verdomd al jaren! Eigenlijk hoefde het niet meer, maar de ingeroeste gewoonte deed dan toch de aandacht trekken op foute dingen die ik als verantwoordelijke voor de Oostendse begraafplaatsen had bestempeld als een sprekend voorbeeld van een blijkbaar blijvende deficiëntie van het groenonderhoud van onze stad. En als de Begraafplaats Paster Pype de plek is waar het Oostendse funerair erfgoed ten onder gaat, het toont gelijk aan dat zorgzaamheid en het respect ervoor door de plaatselijke overheid er niet was op vooruit gegaan. Tja, de herinnering smaakte bitter; net zoals voor hen die de gietijzeren kerkhofpoort voorbij stappen en het coulisselandschap van steen en arduin met argwaan in oogschouw namen bij het afscheid van een geliefde door de dood. Ik loop nu verder en ruik de geur van de zilte zee gedragen door een zachte westenwind. De lucht die is dichtbewolkt en de zon glimt door de engtes die ze erin vindt. Je hoort een merel liedjes fluiten die zich pienter schuilt in een heester die koppig aanklampt aan afgetakeld beeldhouwwerk. Ik kijk in de rondte, en niemand die achteraan komt, niemand die voorgaat, het is het gestold alleen-zijn gelijk. En plots verstomt het lied van de schertsende merel die plaatsmaakt voor nog meer stilte. Mijn gevlerkte vriend liet mij verweesd achter in de absolute afzondering. Met afgemeten stappen op toon van een binnensmonds liedje vervolgt de weg door de dwaaltuin van doden. Het middenpad naar Onze-Lieve-Heerke-aan-het-kruis en dan linksaf langs een lange rij graven waar kind-engelen te ruste liggen, om vervolgens nog enkele zijpaden op te gaan tot aan rij 14 van het 3de perk. Het is d ar dat er een colonne wacht uit Blauwe-Hardsteen graven die trots torenen boven het door mos begroeide maaiveld. Allemaal zijn het concessies met vergunning voor gemeenschappelijke grafkelders, maar dan met uitzondering voor het graf van Ardaen. Hier gaat het om een individuele grondvergunning waarop een grafmonument staat met zulk deviante styling tegenover al het majestueuze van de bureu. Dit grafteken is aangetast door de tijd en misschien nog het meest door de corrosie van een capricieuze

zee-atmosfeer. En wat de plek ervan betreft, nederig en fout in de omgeving, het verzoekt naar aandacht aan wie er nog voorbij komt.

Grafschrift:

HIER RUST
GERARD ARDAEN

DODELIJK GETROFFEN
OP DIENST IN DE
BURGERWACHT

DEN 28 OKTOBER 1914

'Gérard Ardaen' ligt sinds 1914 begraven op de begraafplaats Paster Pype. Of er een bepaalde aanleiding was of eerder toevallig, maar kort na zijn dood gaat de Duitse bezetter beslagnemen van de directe omgeving van het graf om er gesneuvelde Belgische als Franse soldaten te begraven. De piëteit voor de man ligt ongetwijfeld aan de basis dat het graf nooit werd ontruimd. Vandaag is het graf omgeven van funerair dat overwegend stamt uit de jaren zestig.

Het moet hoogstwaarschijnlijk 2002 geweest zijn, beslist bij toezicht op onderhoud en netheid, dat ik toevallig op het graf uitkwam. *'t Is da graf ut da boekje over de Dutsche bezettinge*, zei de buikige, maar altijd zo energiekevolle André Vanslembrouck. Natuurlijk refereerde deze brave ziel met het *'boekje'* naar het naslagwerk over WO1 van Elleboudt en Lefevre, te weten *'1914-1918 Oostende onder de Duitse Bezetting'*. De technisch beambte had ellenlange dienstjaren en kende de begraafplaats op zijn duimpje. Ooit zei hij: *'t oet kerkoff, wit je gie, das mien twide tuus*. Deze beste man, ooit 'wereldberoemd in Oostende' om reden dat hij een duurrecord vestigde als *'paalzitter'* en zo in het *'Guinness book of Records'* is geboekstaafd, was een toeverlaat die mij met bijzondere verhalen en anekdotes de begraafplaats Paster Pype beter leerde kennen.

Vanaf de dag dat ik het graf wist liggen was het met vaste prik dat ik het ging opzoeken. Het kostte mij geen moeite om er onkruid te wieden en achtergelaten afval te verwijderen. Bewogen door het droevig verhaal liet ik wel eens de gedachte gaan om het stoffelijk overschot te laten opgraven en

Leopold CARETTE
Slachtoffer WO1

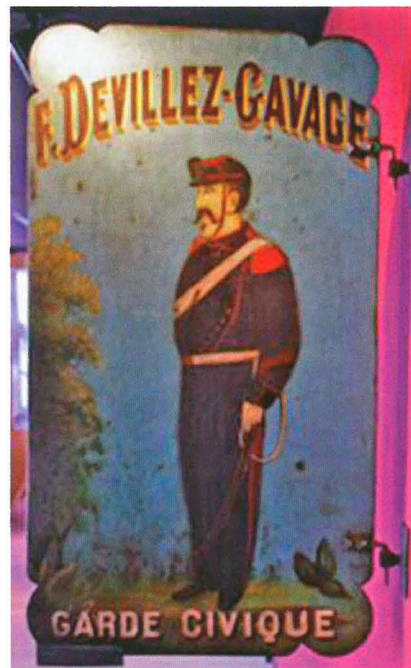
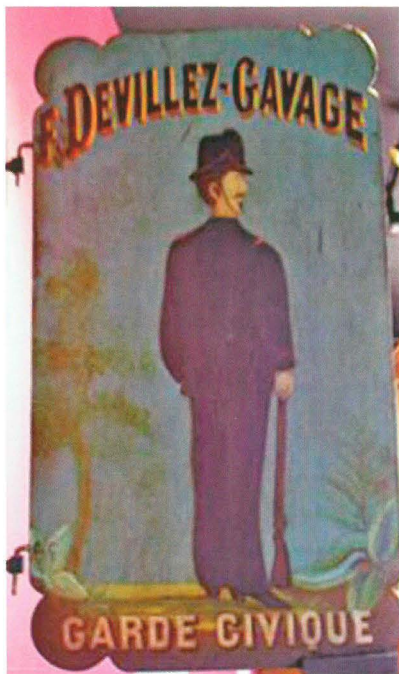
over te brengen naar een erebegraafplaats voor oorlogsinvaliden en gesneuvelden. Het duurde echter nog wat jaren voordat ik het aan de bevoegde schepen voor begraafplaatsen durfde te vragen om de nodige schikkingen te treffen zodat het stoffelijke overschot van Gérard Ardaen ambtshalve kon verplaatst worden naar het ere-perk gelegen op de begraafplaats aan de Stuiverstraat. In eenzelfde ademtocht was de vraag gesteld om het oorlogsslachtoffer Leonard Carette (1), die in een vervallen graf ligt, dicht aan de kerk op het kerkhof van Stene Dorp, evenzo te appreteren. Maar vragen man, ho maar! Van mijn voorstel kwam nooit iets van en dit door het uitblijven van een 'beloofd' antwoord. De schepen, ze had duidelijk geen interesse; de reden was te zoeken in wat electoraal voor haar belangrijk was of net niet; had ik begrepen. Voor mij lag de zaak anders en tot op vandaag, wanneer evenementen op maat en festiviteiten worden opgezet voor de herdenking van WO1, heb ik altijd nog dat onaangenaam gevoel bij dit stiefmoederlijk gedoe van een politica die er de facto diende te staan voor alle burgers, inclusief en in het bijzonder de lang-overleden Oostendenaar Ardaen.

Zoals zovelen zal betrokkene dus niet aan de vergetelheid ontrukkt worden. De moraal van het verhaal is dat hij niet alleen, maar heel wat oud-strijders, gesneuveld of oorlogsinvalide, om reden waar we slechts naar kunnen gissen, van hetzelfde laken een broek delen; wat betekent dat zij niet rusten op een Belgisch erebegraafplaats. Hierdoor delen deze nooit in de door de diverse overheden van ons land als door de vaderlandslievende verenigingen neergezette plechtigheden. Hoop is aards en soms bijna tastbaar en zo mocht ik tot mijn grote blijdschap ontdekken dat in de 'Belgian War Dead Register' Ardaen een eer-brengende vermelding had als gesneuvelde van WO1. Hoewel ik meteen ook geconfronteerd werd met het punt ten ongunste; te weten het feit dat deze online-gegevensbank van het 'Instituut voor Veteranen'(2) maar weinig informatie bevatte betreffende onze Gérard. Zo was er de vermelding van het gewapend conflict, die wees op WO1. Als locatie waar hij het leven liet werd Oostende vermeld. En finaal was er de aantekening die zei tot welke (militaire) unit hij behoorde, uiteraard de burgerwacht. Het 'Instituut voor Veteranen' had de klok horen luiden, maar wisten zij veel waar de klepel hing die ons vertelde wat er met die arme ziel werkelijk was gebeurd. En man zeg, hun gegevens, je kon er hoogstens een Hoegaardens bierviltje mee vol schrijven! Maar hoog van de toren diende ik niet te blazen, want wat gegevens betrof, deze van mij waren evenzo armetierig. Wat logisch leek, was dat ik mijn beschikbare data aan het instituut liet geworden. In elk geval zou het een aanwinst betekenen. Het zal wel rond dat tijdstip geweest zijn, bij het napluisen, dat ik tot het besef kwam dat rond de zaak 'Gérard Ardaen' een mysterieuze sluier hing; zo eentje die de ganse affaire en dat vanaf het prille begin in een smoorpot had gestopt.

Ik was best ingenomen met de vermelding van Gérard' in de 'Belgian War Dead Register' en dan toch maar in dubio staan, want ik maakte mij zorgen over de nagedachtenis van betrokkene als oorlogsslachtoffer. De reden hiervoor was dat ik bij het overlezen van zijn overlijdensakte tot de vaststelling kwam dat de gebruikelijke randvermelding 'Gestorven voor België' ontbrak. Dit was onverwacht! Kon het zijn dat van overheidswege iets dusdanig vergeten was! Het in gebreke blijven van deze bijzondere aantekening op de overlijdensakte betekende dat Ardaen 'officieel' niet als oorlogsslachtoffer of gesneuvelde is of werd erkend! Ik moet bekennen, het was even opkoken tot net onder het kookpunt, want dit zinde mij totaal niet! De betrokkenheid was te groot en plots viel het vooropgesteld beeld aan diggelen. In mijn hoofd warde onophoudelijk de vraag of de omstandigheid waarbij Gérard het leven liet in samenhang kon gebracht worden met WO1 of liever met de vreselijke intocht der teutonen in ons land?

Het voor en tegen overwegen, de ambivalentie tussen waar en onwaar met betrekking tot WO1 en Gérard Ardaen, het is niet simpel! Op het moment dat Gérard het leven liet was hij weliswaar in functie als burgerwachter en oefende hij ook in die hoedanigheid wachtdienst uit, maar van een mobilisatie van de Burgerwacht (3) was totaal geen sprake! Was de Burgerwacht uit eigen initiatief overgegaan tot enige militaire actie, in het bijzonder om de Duitse invasie tegen te gaan, dan zouden zij in de illegaliteit hebben geopereerd. Niet het minst een rare situatie, een vreemde geschiedenis die ons tot een andere vraag brengt: Had de wetmaker in zijn overijling vergeten een wet te stemmen

op de mobilisatie van de Burgerwacht? Misschien had het te maken met de algemene opinie die zei dat de oorlog slechts enkele weken duren zou en waardoor een mobilisatie dusdanig niet nodig werd geacht. Daarbij de burgerwacht had een gekend burgerlijk karakter en beschikte 'niet' over enige militaire discipline. Hun aanvankelijke takenpakket tot veilig behoud van de landsgrenzen was hen bekend onmachtig (geworden) en bracht vanaf hun ontstaan, dat is bij de eenmaking van België, behoorlijk wat herstructureringen van de instelling met zich mee. Wat er nog bijkomt, is dat de militaire overheid absoluut geen vertrouwen in de instelling had en mogelijks hun invloed heeft doen gelden bij een politieke beslissing. Op het ogenblik dat de Ministerraad op 31 juli 1914 besluit tot mobilisatie was het Departement voor Binnenlandse Zaken, bevoegd voor de Burgerwacht, een mobilisatie aan het voorbereiden. Echter zien we dat bij KB van 5 augustus 1914 er een activering komt van de niet-actieve Burgerwacht (tot dan enkel op papier bestaand) welke ingezet werd bij wachtdienst en ordehandhaving (met eigen bewapening en niet in uniform). Met een circulaire van de Minister van Binnenlandse Zaken, de heer Paul Berryer, werden de gouverneurs van het KB op de hoogte gebracht. De militaire overheid zou met de burgemeesters het takenpakket van de Burgerwacht coördineren.

In het 'Musée de la Vie Wallonne', in Luik, bevindt er zich een uithangbord waarop onderhavige afbeeldingen staan. Dit uithangbord hing ooit aan een gevel van een afspanning die uitgebaat werd door het echtpaar F. Devillez-Gavage. De veelzeggende naam van de afspanning 'Garde Civique' laat vermoeden dat F. Devillez lid was van de burgerwacht of dat de herberg 'the place to be' was voor de Luikse burgerwacht.

'La Garde civique est sous les armes pour assurer l'ordre en ville'; and that's all folks!

Van overheidswege werd verordend dat de Burgerwacht overwegend wachtdiensten van het leger zal overnemen en de reguliere politiediensten ondersteunen. In Brussel, bijvoorbeeld, ziet je dat de burgerwachters ingezet worden voor het bewaken van het Koninklijk paleis. In sommige steden krijgen ze de opdracht om spionnen op te sporen (samen met de scouting, maar dit is een ander verhaal). In Brugge maakte men gebruik van hen om Duitse gevangenen, inclusief geïnterneerde burgers van Duitse herkomst, woonachtig in Brugge of aan de kust, te bewaken. Het was de absolute bedoeling van de overheid om de Burgerwacht in eigen stad of gemeente te houden, maar naarmate de Duitsers vorderden en dat deden ze met rasse stappen, stuurde men als behoedende maatregel de burgerwachters telkens door. Na de stoomwals over het Walenland valt Brussel op 21 augustus en in het kielzog hiervan wordt de Burgerwacht als instelling ontbonden. De Duitsers beschouwden de Burgerwacht immers niet als militairen, maar als franc-tireurs die een guerrillaoorlog voerden. Hierdoor konden zij zonder meer of enige rechtspraak worden afgeknald (4). In sommige steden

verdwijnen de burgerwachters met weinig of geen geluid uit het straatbeeld. Op het ogenblik van de opheffing bevinden er in Oostende enkele korpsen afkomstig uit Luik, Brussel en Gent. Ze zijn gehuisvest in een schoolgebouw in de Wittenonnenstraat waar ze voorzien werden van de nodige levensmiddelen. Na de ontbinding van de instelling vertrekken deze met stille trom en niemand zal geweten hebben naar waar. Van dezelfde soort of aanpak voor wat de burgerwacht uit Verviers betreft in Brugge. Zij zouden zich met een Jantje van Leiden afmaken en weigeren het Belgische leger in Antwerpen te vervoegen. Wat in de grond van de zaak wel rechtmatig was! Ontwapend werden ze bedankt voor hun diensten om eveneens te verdwijnen in anonimiteit en de chaos van het moment. Had de Minister van Oorlog al op 25 augustus, enkele dagen na de ontbinding, een heroprichting van de Burgerwacht bevolen in het nog vrije Belgische landsgedeelte, dan was het voor Oostende een noodzaak om zijn burgerwacht te behouden, als ze ooit wel daadwerkelijk ontbonden was. Naast de vele bewakingsopdrachten, had men ze duidelijk van doen om reden dat het restant aan manschappen bij het politiekorps (door de mobilisatie) onvoldoende bleek om de openbare orde te verzekeren. Oostende was de plek waar vluchtelingen naar toe wilden. Een veilig toevluchtoord van waaruit men 'eventueel' kon vertrekken naar het Verenigd koninkrijk of Frankrijk. Men zei toen dat de Duitsers niets te zoeken hadden in Oostende, nog maar een maand voor de Duitse bezetting van onze stad was men daarvan heilig van overtuigd. Er zijn gemeenten of steden die niet ingegaan zijn op het ministeriële bevel tot heroprichting van hun burgerwacht. Oostende zal zijn burgersoldaten houden tot kort voor de Duitse invasie. In de publicatie 'Oostende onder de Duitse Bezetting' door Elleboudt en Lefevre leest men hierover het volgende:

Bij de aankomst der Duitschers verlieten de voornaamste officieren van den staf, na zich zorgvuldig van hun plunje ontmaakt te hebben, te paard of per auto de stad. De vijver van het Leopoldpark werd herschapen in een depot voor uniformen, wapens en schietvoorraad.

Sic transit gloria mundi (= zo gaat de glorie van de wereld).

De dood van de onfortuinlijke burgerwachter Gérard Ardaen.

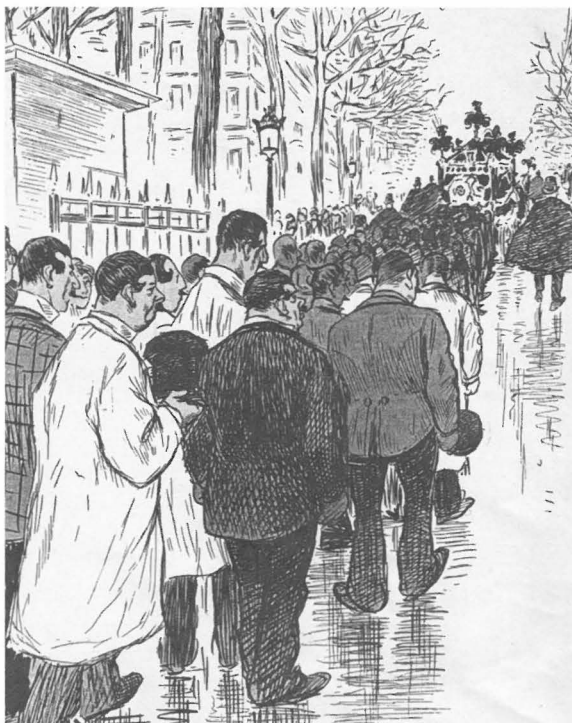

kv - 2016: Het sluisencomplex Plassendale en omgeving, ten noorden van Oudenburg, werden bij MB van 11 februari 1997 beschermd als monument en als dorpsgezicht (5).

“Het is eind september 1914, warm en zomers, ook die zondagnamiddag wanneer Gérard Ardaen, een jongeman van bijna 27 jaar oud, wachthoudend aan de verdedigingswerken, ter hoogte het sluisencomplex Plassendale, ten noorden van Oudenburg, door een verwaald projectiel levensgevaarlijk gewond geraakt. De Oostendse burgerwachter overlijdt de dag erop aan zijn verwondingen in het lazaret Stracké”.

Het spreekt voor zich dat je het naslagwerk '1914-1918 Oostende onder de Duitse Bezetting' van 'Elleboudt en Lefevre' als gangbare munt aanneemt. En God, waarom zou je niet! Immers stellen de auteurs duidelijk in hun voorwoord dat dit werk het product is van dag aan dag onuitputtelijk neerschrijven van wat 'zij' meemaakten. Edoch, met het persoonlijk voornaamwoord 'zij' heb ik wel moeite. Het gaat mij voornamelijk over wat geschiedkundigen vaak met stelligheid verklaren bij autobiografieën, te weten dat dit soort episch genre werk een benadering is van een situatie die zo ver gaat dan de resultante van een eigen perceptie, gestuurd door 'normen en waarden' eigen aan een tijd en bovendien beïnvloed door een persoonlijke mening en gevoelens! Het onderhavig werk, dat een episodische beschouwing behelst van onze stad onder Duitse bezetting tijdens WO1, is finaal een product waarin omstandigheden subjectief zijn benaderd, gedreven door sentiment en vast in het zadel met een vijandschap tegenover een (onmenselijke) bezetter. Het is cliché, maar is een oorlog niet altijd uitgelegd door een overwinnaar!

Ach ja, ik ventileer even mijn frustraties, want na zoveel opzoekwerk eindig ik tot op vandaag met drie versies voor het verhaal 'Ardaen'. En wat er bovendien nog bijkomt, is dat geen enkel van deze versies de omstandigheden belichten op een wijze waarop je met vlot van begrip volgen kan wat er effectief die zondagnamiddag aan het sluisencomplex Plassendale is gebeurd. Vooreerst heb je dus het naslagwerk van 'Elleboudt en Lefevre' dat blijkbaar alom gekend is. Een tweede versie vind je in de krant 'Le Littoral' van 30 september 1914. Het gaat om een klein artikel met een vage kolomtitel: *Fin Tragique*. Even zo ingetogen daaronder vind je het officieel overlijdensbericht als verzoek tot deelname aan de begrafenisplechtigheid. Aansluitend in 'Le littoral' van 3 oktober, in de rubriek 'Etat Civil d'Ostende Décès', is er nog de aankondiging van het overlijden:

Gérard Ardaen, commis de bureau, né à Ostende le 2 décembre 1887, célibataire, fils de Pierre Ardaen et Louise Bauduin. Boulevard Van Iseghem, 24.

Finaal heb je de derde en dus laatste versie en die komt uit de krant 'Journal de Bruges et de la province' van 3 oktober 1914 (jaargang 78 nr.230). Bij het overlezen van dit stukje tekst krijg je de indruk dat ze niet verder gaat dan een bewerkte versie van het artikel uit de krant 'Le Littoral' van 30 september.

De afbeelding hiernaast is een goed voorbeeld van een wijze waarop Gérard Ardaen ten grave werd gedragen. In een begrafenisoptocht, bij het begin van vorige eeuw, was het nog gebruikelijk dat aan weerszijden van een lijkkoets opgestelde rijen mensen liepen. Hiermee gaven zij vorm aan een erehaag voor de overledene. Voor Ardaen is dit niet anders geweest; het zullen de collegae-burgerwachtters zijn die zich van deze weinig benijdenswaardige taak hebben gekweten. In de optocht liep meer dan waarschijnlijk een muziekkorps van de burgerwacht; op een toon van een dodenmars zullen zij de rouwstoet begeleid hebben van de hoofdkerk Sint-Petrus-en-Paulus tot aan de begraafplaats op Mariakerke, de huidige begraafplaats Paster Pype.

Verschillen en gelijkenissen tussen de drie versies=

Wat je leest in het naslagwerk van "Elleboudt en Lefevre":

Den 27 september werd de genaamde Ardaen, op wacht staande te Oudenburg, door een betreuenswaardige misgreep doodelijk gekwetst. De luitenant legde het mecanisme uit van zijn geweer aan zijne mannen; het schot ging af en trof het slachtoffer, dat een eind verder op wacht stond. De getroffene, na de eerste zorgen ter plaats ontvangen te hebben, werd onmiddellijk naar het lazaret Stracké overgebracht, waar hij na eenige dagen overleed. Hij werd onder ontzaglijke toeloop van volk begraven. De wanhopige luitenant heeft later als vrijwilliger dienst genomen in het Belgisch leger en, door zijn heldhaftig gedrag, zijne onvoorzichtigheid uitgeboet.

Wat je leest in "Le Littoral" van 30 september 1914: (vrije vertaald uit het Frans)

Het was zondagnamiddag toen de Burgerwacht van Oostende, ter hoogte van de brug naar Oudenburg, bezig waren met hun exercities. Iedereen weet dat bij zulke oefeningen de patroonhouders leeggemaakt zijn; enkel het geweer van wie op wacht staat is geladen. Op het moment dat het salvo is bevolen deed er zich een ontploffing voor en men zag hoe de wachter Gérard Ardaen ging lopen richting het huis van de onderhoudsman. Men liep de man achterna en zag hoe de ongelukkige, badend in het bloed, getroffen was door een kogel. De kogel had hem in de rug getroffen en het lichaam langs de hals verlaten. De heer Jules Vander Heyde, die zich met zijn voertuig aan het station bevond, haastte zich om de gekwetste naar het lazaret Stracké in Oostende over te brengen, maar ondanks de intense zorgen, overleed de burgerwachter op maandagavond om twintig uur. C'était un jeune homme exemplaire auquel s'ouvrait un brillant avenir (=Het was een voorbeeldige jonge man voor wie een mooie toekomst was verzekerd)!

Wat je leest in "Journal de Bruges et de la province" van 3 oktober 1914: (vertaald uit het Frans)

Zondagnamiddag was de Oostendse Burgerwacht, in dienst ter hoogte van de brug in Oudenburg, bezig met oefenen in de loopgraven. Vuurwapens moeten altijd ontladen zijn, behalve deze van de schildwacht. Op het moment dat het salvo werd bevolen deed er zich een ontploffing voor en men zag hoe de wachter Gérard Ardaen ging lopen richting het huis van de onderhoudsman. Men rende de man achterna en zag hoe de ongelukkige badend was in het bloed; een kogel had hem namelijk in de rug getroffen en had het lichaam verlaten langs de hals. De heer Jules Vander Heyde, die zich met zijn voertuig aan het station bevond, haastte zich om de gekwetste naar het lazaret Stracké in Oostende over te brengen, ondanks de intense zorgen overleed de burgerwachter op maandagavond.

Concluderend:

Een vaststelling voor wat globaal de teksten betreft is het opvallend gebrek aan zorgvuldigheid en transparantie die essentieel zijn bij het onderzoek en het begrijpen van wat er daadwerkelijk op die tragische zondagnamiddag aan de Plassendale-brug zich heeft afgespeeld. Het is niet om de spot te drijven als ik zeg dat je de indruk krijgt geconfronteerd te zijn met een soort 'omerta aan de Noordzee'. Een zwijgplicht opgelegd om reden van respect en ontroering tegenover nabestaanden is te begrijpen. Emoties raken aan het wezenlijke van ons allen als mens en het is dan logisch dat terughoudendheid en medeleven aan dit tragisch voorval is toebedacht. Maar het kan ook zijn dat de actoren zichzelf het zwijgen hebben opgelegd ter bescherming van 'die iemand' en/of 'instelling' die de aansprakelijkheid draagt en uiteraard dan verantwoordelijk is voor het incident! Zou het de bedoeling geweest zijn om de publieke opinie een rad voor de ogen te draaien door feiten aan deze te onthouden, dan moet ik bekennen dat hier de enige link is gevonden waarbij voorliggende teksten (naslagwerk en krantenknipsels) compatibel zijn. Nog een ander uitgangspunt dat het achterhouden van informatie kan verklaren is de bedreigende situatie van de oorlog met een algemene mobilisatie en de indirecte uitvloeisels ervan. Bij dit laatste hoort absoluut het negatieve omslagpunt in de plaatselijke conjunctuur waardoor faillissementen, werkloosheid en armoede volgden. Rekent dan maar best de vluchtelingenstroom erbij die op dat moment *at full steam* op Oostende afkwam. We kunnen stellen dat het incident waarbij Gérard het leven liet hierdoor in een perspectief werd geplaatst waardoor automatisch een gematigd standpunt ontstond. Maar voor mij is er geen bewijs van tegendeel aanwezig als ik zeg dat het motief van stilzwijgen onlosmakelijk verbonden is aan een uitgesproken wil om het voorval van de wind te doen afvallen. Trouwens de wijze waarop men het incident gaat duiden toont aan dat 'kool en geit' gespaard blijven, wat aanvankelijk onduidelijk was 'wie of wat' hiermee werd bedoeld. Met het naslagwerk van 'Elleboudt en Lefevre' wordt een tip van de sluier gelicht. Men leest dat de verantwoordelijke een luitenant is bij een juridische entiteit, te weten de Oostendse burgerwacht. Hoewel niemand met naam wordt genoemd of echt iets ten laste is gelegd! Je krijgt de indruk dat de auteurs de 'luitenant' persoonlijk kenden en in bescherming namen. Dit gegeven haal je uit het feit dat geen oordeel wordt geveld, maar wel verschoning is gevraagd door aan te geven dat betrokkene zich als oorlogsvrijwilliger gaat aanmelden en nog heldhaftig gedraagt ook (als boetedoening voor zijn onvoorzichtigheid).

Eén beeld zegt meer dan
duizend woorden!

Oude ansichtkaart.

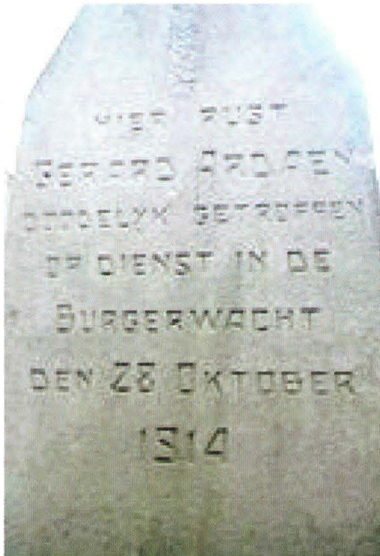
Überhaupt stelt men vast dat in de drie voorliggende teksten, nagenoeg niet over een perpetrator is gesproken, te weten dat geen namen, identiteiten en/of instellingen werden vernoemd die een verantwoordelijkheid wegdragen of met een veroordelende vinger zijn nagewezen, er absoluut geen woord valt met betrekking tot de gevolgen van het incident. Het gaat er eigenlijk over dat de Oostendse burgerwacht als officiële instelling niet aansprakelijk werd gesteld (juridisch is hier zeer de vraag of het plaatselijk bestuur als overheid en als hoofd op bestuurlijk vlak van de lokale burgerwacht, evenzo aansprakelijk is en de gevolgen hiervan diende te ondervinden). Maar hoe je het draait of keert de gehele affaire toont eens te meer de incompetentie waarmee een overheidsorgaan als de 'Burgerwacht' functioneerde; vooral als een ongedisciplineerd geheel en niet meer van zijn tijd. Zodoende kun je best begrijpen dat wat duiding betreft, deze onlosmakelijk dependant was aan de mate waarop men zich beijverde om een veroordelende mening te ontlopen! Echter zien we, door de gegeven omstandigheden, dat er bij de publieke opinie weinig of geen belangstelling was voor dit

'blunder-incident'. De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen dat ondanks de twijfelachtige reputatie van de burgerwacht, deze instelling voor de Oostendse bevolking nog het enige houvast was! De man in de straat wist langzamerhand dat wat journalisten in kranten schreven slechts beuzelpraatjes waren van hoera-patriotisme en dat vertelsels over zegevierende geallieerde legers, dat dáár niets van aan was. Vluchtelingen bleven toestromen en vertrokken weer hals over kop. Legers in Oostende, bevonden zich in een constante toestand 'van komen en gaan'. Je kunt je indenken dat bij dusdanige toestanden elk individu binnen een samenleving één iets voor ogen had, en dat was: *elk voor zich!*

Hoewel ik geprobeerd heb, maar een andere aanpak om tot meer achtergrondinformatie te komen lukte niet. Daarom dat ik het besluit nam om de drie versies aan elkaar te matchen, desondanks de weet dat antwoorden weinig schuilen in wat pennen voeren (zie betoog over het naslagwerk van Elleboudt en Lefevre). Ik veronderstel dat de meest opportune wijze om de affiniteit tussen de drie versies te bepalen het best nog gebeurde door de stukken naast elkaar te leggen en te vergelijken. Finaal op de vraag of het om een misdaad ging, kan met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid 'NEEN' worden geantwoord! Wat vast staat is dat het een samenloop van omstandigheden is geweest die leidde tot de dood van de jongeman. Van researchwerk zal er niet veel in elkaar gezet zijn, voor zover er een politieel en/of gerechtelijk onderzoek heeft plaatsgevonden. De politie, al onderbemand door de oorlog, had wel andere dingen aan het hoofd, zoals dit het geval was voor de leden van het bestuurscollege van de stad. Hun tijd en inspanning waren voornamelijk geënt op het natrekken van wie er op de deurstoep van de stad stond en er haastje-repje in wilde; hetzij vriend, hetzij vijand!

Een opmerking nog voor wat 'het bevel tot salvo' betreft; namelijk dat bij schietoefeningen salvo's normaliter gericht zijn op schuttersdoelen en niet zomaar in een ijle omgeving! Schuttersdoelen zijn vrijstaande, vaste en tactische oefenplaatsen waarop met schietklare wapens, althans die der voorste gelederen, op bevel wordt gevraagd. Begrijpelijk is dat de impact van een dergelijke 'collectieve' salvo voor een totaal ander effect had gezorgd. Het is dáárom ondenkbaar dat er ooit een bevel is gegeven tot afvuren van een salvo en nog wel in de richting waar een wachtpost stond! Daarom is het meest aannemelijk dat de versie van 'Elleboudt en Lefevre' dan toch de waarheid dient en toont wie de schuldige is. Enkel blijven we op ons honger zitten voor wat het verloop betreft van het incident en wie dan de luitenant was die de grendel overhaalde.

Het grafteken nader beschouwt.

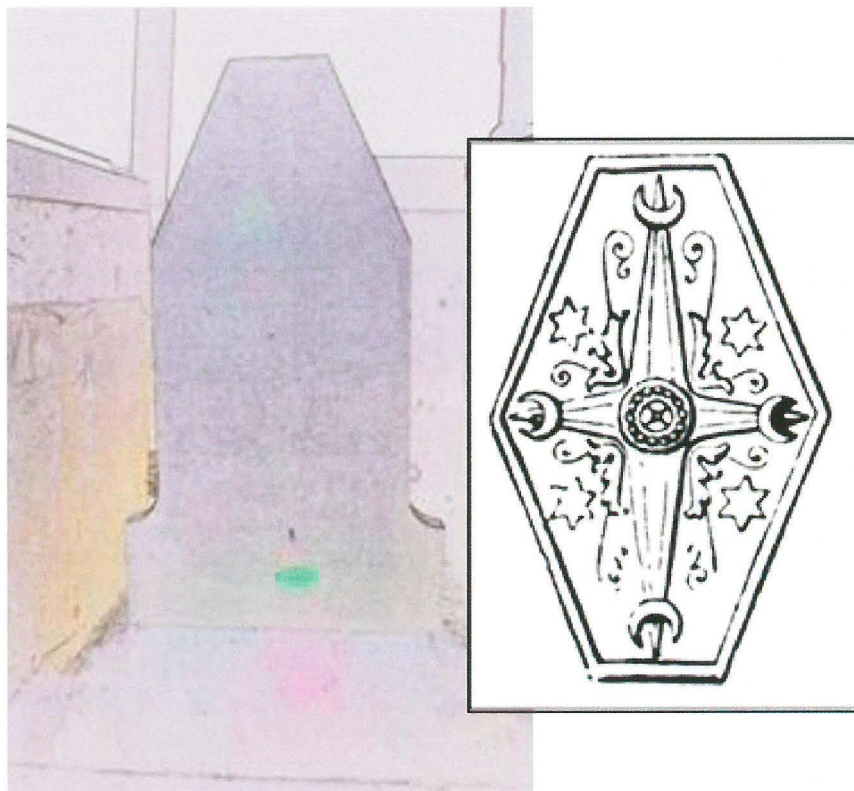
Bij een eerste aanblik maakt het grafsteen met zijn versiersels en opschrift geen indruk van groots zijn of van belang. Het wijkt op zicht niet af qua styling en opmaak van het gebruikelijke voor die tijd. Een ongedefinieerd silhouet weliswaar dat best benoemd kan worden als grafplastiek met een pointe van art Deco en misschien ook wel zo van modernistische tegenhangers. Wat vast staat is dat het grafteken niet à la minute na de teraardebestelling is opgericht. Vermoedelijk gebeurde dit in het decennium volgend op WO1. We weten dit met behoorlijke zekerheid omdat tijdens en kort na de oorlog er nagenoeg geen natuursteen voorhanden was en hetzelfde geldt voor wat vakkundig mankracht betrof (dixit de overleden steenhouwer de heer Robert Missiaen). Je kunt natuurlijk de vraag stellen wat je in godsnaam hebt aan de weet wanneer een grafteken werd opgericht! En toch blijkt het in dit geval van een beduidende betekenis. Even verklaren: ik geef het grif toe, maar het was pas na jaren dat het bij mij doordrong dat de overlijdensdatum in de epitaaf fout zat! Ardaen stierf op 28 september 1914 en niet op 28 oktober, zoals vermeld.

Dit is raar te noemen als je weet dat beide ouders hun zoon jaren hebben overleefd. Uit beroepservaring weet ik dat dergelijke fouten over de hekel worden gehaald, in het bijzonder dan door rechtstreekse nabestaanden die vaak een rechtzetting eisen. En hier stel je vast dat er op geen enkel ogenblik pogingen zijn ondernomen om de fout te corrigeren. Voor mij zet dat in elk geval de steenhouwer alvast zonder schuld. Hebben de ouders dan de data verkeerd opgegeven? Voorbije jaren doen een wonde helen en het kan zijn dat die 'voorbije tijd' de reden heeft waarom men zich heeft vergist. Temeer nog dat deze jaren niet van de poes waren, als je alleen al de oorlog in rekenschap neemt. Maar dan, en neem dit gerust van mij aan, een moederhart vergeet nooit de datum waarop ze haar kind heeft afstaan! Wat is er hier dan gaande! Niemand, neen niemand, heeft ooit het initiatief genomen om de fout recht te zetten! Zou het aannemelijk zijn om te stellen dat het grafteken niet in opdracht van de ouders werd opgericht en dat uit erkentelijkheid aan de schenker(s) de onjuistheid in de epitaaf gebleven is voor wat het was. Dit is een best mogelijke hypothese, immers bestaan er voldoende voorbeelden waaruit blijkt dat uit erkentelijkheid, aan vooraanstaande en maatschappelijke personen, monumenten en/of grafmonumenten werden opgericht (zie bijvoorbeeld het cenotaaf van Louise-Marie, de eerste koningin van België, in de Sint-Petrus-en-Pauluskerk). In dit geval rijst hier nog meer de vraag: wie dan wel verantwoordelijk was! Was het de luitenant die zijn aansprakelijkheid op deze manier wilde erkend zien. Hoewel ik opnieuw hierover mijn twijfels heb. Zou je de dag kunnen vergeten waarop je iemands leven hebt ontnomen? Neen dus! Finaal blijven de oud-collegae van de burgerwacht over. Het plaatsen van een monument op het graf van Ardaen kan een mogelijke laatste hulde geweest zijn van een instelling die definitief en officieel ontbonden werd in 1920.

Een foute overlijdensdatum in het epitaaf, beschouw het alvast als een zoveelste raadsel in casu de onfortuinlijke burgerwachter Gérard Ardaen! A titre personnel houd ik het bij de leden van de ontbonden Oostendse burgerwacht voor wat de oprichting van het grafteken betreft. Dit denkbeeld komt hoofdzakelijk voort uit mijn perceptie voor wat het silhouet dan betreft van dit grafteken. Uiteraard kan ik mijn idee niet wetenschappelijk op waarde brengen. Feitelijk bestaat het uit een grote dosis fantasie, uitgaande van de gebruiken en gewoontes in het sociale leven en cultuur uit de tijd dat Gérard leefde. Architectuur was op het eind van de 18de eeuw tot het begin 20e eeuw nogal sterk gebaseerd op oude klassieke vormen. Daarnaast had men het romantisme, dat zich voordeed vanaf het eind van de 18de eeuw tot aan het midden van de 19de eeuw, maar met een lange nabloei tot in de 20ste eeuw. Deze kunststijl stond als reactie op het formele karakter van de neoklassieke stijl. Het romantisme had invloed op de beeldende kunst, literatuur, muziek, edoch in mindere mate op de architectuur. Als je de vormgeving van het grafteken gaat toetsen aan deze kunststromingen, met de duidelijke weet voor wie ze is opgericht, dan toont deze aanvankelijke 'ongedefinieerde vorm van grafsteen' de achterliggende bedoeling van de oprichter(s). Het toont namelijk, vooral wat het bovenste gedeelte betreft van het object, een vorm van een scutum, lees het onderdeel van het

borststuk van een insect. Scutum betekent schild en is ook de naam voor de vele vormen van semi-cilindrisch schilden die Romeinse legionairs gebruikten. Het grafteken van Ardaen en het Romeinse schild kunnen best een vergelijk doorstaan, zoals u hieronder kunt zien. Was het de bedoeling om met de vormgeving van het grafteken te verwijzen naar het militaire aspect van de persoon die er begraven ligt? Kan zijn! Is de stelling fout, dan biedt het een aanzet tot het zoeken van een ander bijvoegmerk-oordeel en breidt het zo hopelijk uit tot verder onderzoek rond het tragisch levenseinde van de onfortuinlijke Oostendse burgerwachter Gérard Ardaen.

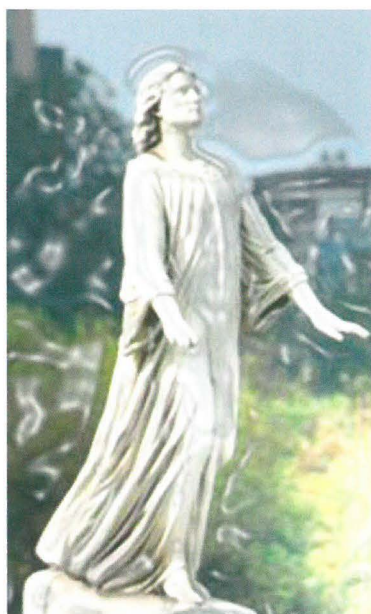
Point d'encre.

Silhouet grafteken →

Model van een semi-cilindrisch schild (Romeinse legionairs).

Epiloog:

De Begraafplaats Paster Pype is van een ouderwetse schoonheid en een paradijs voor heemkundige als lokale geschiedkundige, voor sociaal-culturele geïnteresseerden en voor allen, de vele en zovele 'curieus-neuzen' die het vrije moment in hun dag op een begraafplaats komen verteren. Nergens dan hier wisselt het decor van eentonigheid tot overweldigend, van verdriet tot vreugde, en dan, zeg maar van yes, tot vermaak bij opkomende herinneringen en het namen noemen van bekenden, waardoor de dood terug een beetje levendig wordt.

De ware ziel van deze plek is echter zij die er rusten. Mensen die ons voorgingen en ons de wereld lieten in het goed en kwaad van wat ze is. Eén daarvan is Gérard Ardaen. Van zijn nalatenschap delen we allen en dat is in de weet dat het leven te mooi is om ze vroeg kwijt te raken; sterven doet je als je herinneringen hebt verzameld en dat je deze mag doorgeven aan je kleinkinderen, je familie en vrienden.

Voor mijn zachte-zoete moeder Jeannette Smissaert (°01.03.1923 - †12.08.2015).

Legende:

(1)

Leonard Carette, een werkman uit Stene, zal op 31 juli 1918, ter hoogte van de Leopold II laan in Oostende, door oorlogsgeweld om het leven komen. Leonard Carette is niet vermeld op de lijst van burgerslachtoffers in het naslagwerk van Elleboudt en Lefevre. Zo is er nog een ander slachtoffer, een zekere Benjamin Muyle uit Middelkerke, ook hij overleed in Oostende ten gevolge de oorlog en komt gelijk niet voor op de lijst! Dit gegeven doet mij redelijkerwijs vermoeden dat Elleboudt en Lefevre enkel Oostendse burgerslachtoffers in hun lijst hebben opgenomen. Wie het leven liet in Oostende als burger ten gevolge WO1 en geen inwoner was zal niet op de lijst voorkomen. Dit betekent dat in werkelijkheid er meer burgerslachtoffers waren dan wat de lijst ons doet veronderstellen.

(2)

Belgian War Dead Register is een online gegevensbank (tekst overgenomen van de site) van het 'Instituut voor Veteranen'. De organisatie heeft verschillende bronnen in één enkele digitale gegevensbank samengebracht, namelijk:

1. Het archief van de Dienst Oorlogsgraven: deze dienst van het Instituut beschikt over de originele fiches van de gesneuvelden;
2. Gegevens uit personeels- en stamboekdossiers van Defensie;
3. De lijst 'Danny Wilssens en Walter Lelièvre'.

Al deze bronnen maken van Belgian War Dead Register een rijk gevulde gegevensbank. Voor een zo accuraat mogelijke inhoud is de Dienst Herinnering van het Instituut continue bezig met het screenen en het aanvullen van deze gegevens vanuit een historisch-wetenschappelijke insteek. Belgian War Dead Register streeft ernaar zoveel mogelijk biografische gegevens over elke gesneuvelde weer te geven, bijvoorbeeld: geboorteplaats, geboortedatum, kinderen, militaire graad, begraafplaats, enzovoort. Bij de meeste gesneuvelden kan je ook het originele kaartje uit het archief van de dienst Oorlogsgraven bekijken. Belgian War Dead Register bevat ook meer dan 10.000 foto's. De gegevensbank start met de gesneuvelden van WO1. Op termijn breidt deze gegevensbank uit met informatie over de gesneuvelden uit onder meer de Tweede Wereldoorlog en de Afrikaanse campagnes, enz.

(3)

Op 4 augustus 1914 begeeft Koning Albert I zich naar het Paleis van de Natie (Parlement / zie Verenigde Kamers) om er een bijzondere vergadering bij te wonen in verband met het uitbreken van de oorlog. Het zich begeven van de vorst naar het Paleis van de Natie gebeurde, en dit is toch van enig belang om te weten, in aanwezigheid van een eskadron ruitery van de Brusselse burgerwacht (3a). Tijdens de vergadering waarbij een resem urgentiewetten werden goedgekeurd, is er niemand, niet bij de regering, noch het parlement zelf, dat er maar zou aan denken een voorstel te doen waarbij de Burgerwacht gemobiliseerd wordt. Ondanks dat het Belgische leger niet beschikte over een volwaardig contingent soldaten werd de Burgerwacht met zijn ± 30 000 manschappen niet gesolliciteerd. Erger nog; nooit is er enig gemeenschappelijk concept opgemaakt of standpunten uiteengezet (officieel) tussen het Ministerie Van Binnenlandse Zaken, verantwoordelijk voor de Burgerwacht, en het Departement van Oorlog.

(3a)

Tussen het koninklijk paleis en de Burgerwacht heerste een nauwe persoonlijke betrekking. Zo zou naar aanleiding van het huwelijk tussen Prins Albert en Hertogin Elisabeth, in de grote hall van het Zomerpaleis, door de Burgerwacht (nationaal), een buitengewoon mooi banket aangeboden zijn waar 1600 genodigden aan deelnamen. Telkens Prins Albert (ook als vorst) een Belgische stad bezocht werd hij door de plaatselijke burgerwacht met veel enthousiasme ontvangen. Maar Albert I maakte geen uitzondering binnen het koningshuis. Zo zal Leopold II, bijvoorbeeld, tijdens het traditioneel ter hand stellen van het officiële vaandel der Burgerwacht aan plaatselijke afdelingen, deze 'altijd' persoonlijk overhandigen als een soort eerbetoon aan de instelling.

(4)

Bij het begin van de Duitse bezetting, te weten 22 december 1914, zal de Kreis-Chef van Brugge Graaf von Schwerin, luitenant-kolonel, via aanplakking en op bevel van 19 november 1914 van de Krijgs-Gouverneur von Kramsta (militaire opperbevelhebber), de leden van de Burgerwacht, die actief of non-actief aan de oorlog hadden deelgenomen, oproepen om zich aan te bieden op het stadhuis, te weten in de militiezaal in de Kerkstraat. Het is onduidelijk of de nog aanwezige burgerwachten hier zijn op ingegaan of wat finaal de bedoeling was van de bezettende Duitse militaire overheid.

(5)

De foto toont de brug over het noordelijke sluishoofd op het oost-west-kanaal Brugge-Oostende, deze is bestaande uit ijzeren draaibrug van ca. 1890 met manuele bediening, excentrisch gelegen draaipunt en sleurpad met ijzeren dwarse voetsteunen of fretten in de oever ingewerkt in kwartronde inham; volle geklinknagelde liggers met gesloten vakken en gebogen onderrand, smeedijzeren relingen, houten bevloering, overkragende voetpaden, bruggenhoofden in natuursteen uit latere periode dan het natuursteen van de sluiswanden. Het maakt deel uit van een sluisencomplex met 2 getijdensluizen en zwaaiком ten noorden van Oudenburg op het noordoost-zuidwest-kanaal Plassendale-Nieuwpoort.

Het beschermd dorpsgezicht, gegroeid op en rond een militaire versterking, bevat beeldbepalende elementen zoals een 17de-eeuws tolhuis, een herberg uit 1868 aan de brug over de vaart naar Oostende en typerende 19de-eeuwse laagbouw op de rechteroever van het kanaal naar Oostende en enkele karakteristieke 20ste-eeuwse woningen.

Bron: Callaert G. & Hooft E. met medewerking van Struyf J. 2003: Inventaris van het bouwkundig erfgoed, Provincie West-Vlaanderen, Gemeente Oudenburg, Deelgemeenten Ettelgem, Roksem, Westkerke, in de reeks Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen WVL1, (onuitgegeven werkdocumenten).

Bibliografie:

- Publicatie: 1914-1918 Oostende onder de Duitse Bezetting goor A. Elleboudt, bestuurder van 'De Zeewacht' en Dokter G. Lefevre.
- Publicatie: Brugge onder de oorlog 1914-1918 door Dr. Jos De Smet (Conservator van het Rijksarchief in Brugge).
Uitgeverij: Drukkerij Graphica, Brugge, 1955 (voor de Vereniging van officieel, gediplomeerde gidsen vzw Brugge).
- Publicatie: 1914 – 1918 Oorlog in België door Jean Paul De Colet
Compilatie van alle artikelen die tussen 01 augustus 1914 en 30 november 1918 verschenen zijn in de 'De Nieuwe Rotterdamse Courant' en handelen over de oorlog in België.
Uitgeverij: 2010 Geschiedkundige uitgeverij – Kruitmagazijnstraat 1, 9000 Gent.
- Publicatie: De Eerste Wereldoorlog door Luc De Vos (hoogleraar geschiedenis aan de Koninklijke Militaire School te Brussel en buitengewoon hoogleraar aan de K.U. Leuven.
Uitgeverij: Davidsfonds/Leuven.
- Artikel: Charles de Broqueville - op de kering der tijden door Paul Vos, in Vlaamse Stam (Tijdschrift voor familiegeschiedenis) 48e jaargang, nr.2 maart-april 2012.
- Scriptie: Universiteit Gent Academiejaar 2006-2007 / Promotor: prof. dr. Jan Art
Auteur Tom Van Reybrouck / Verhandeling tot het behalen van de graad van Licentiaat in de geschiedenis aan de universiteit van Gent.
Titel: CHÈRE ET BRAVE MUSIQUE - DE MUZIEKKORPSEN VAN DE BURGERWACHT IN WEST-VLAANDEREN (1848-1914).

- Artikel: Het leger: lotelingen, miliciens, vrijwilligers en burgerwacht
Heemkring Opwijk-Mazenzele Bolstraat 93, 1745 Opwijk
Publicatie deels overgenomen van de scriptie "De oorlogsmeters van de Belgische soldaten tijdens WO1". Universiteit Leuven Academiejaar 2001-2002 / Promotor: Prof. Dr. Louis Vos. Auteur van de scriptie: Mieke Meul, voorgelegd aan de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, voor het behalen van de graad van Licentiaat in de Geschiedenis.
- Artikel: Het Belgisch leger in het Meetjesland tijdens de Duitse inval in 1914 door Roger Moelaert - Heemkundig Genootschap van het Meetjesland
- Artikel: 1. De speciale contingenten dienstplichtigen 1915 – 1918
2. De geboorte van een leger door Paddy (beheerder van de site)
Hét ABL-History Forum - Site over het Belgische Leger, zijn geschiedenis, uniformen, uitrusting, bewapening enz.
- Stadsarchief Oostende / archivaris mevrouw Claudia Vermaut
Oostendse historische publicatie nr. 3
Het Oostendse oorlogsdagboek van Charles Castelein, 1914-1918
- Hoofdbibliotheek Biekorf / Kuipersstraat 3 8000 Brugge
- Inzage staatsbladen periode 1845 - 1922
- Inzage collectie historische en recente (hoofdzakelijk Brugse) kranten.
- Catalogus nr. 1 "Koning Albert en zijn soldaten" / Tentoonstelling ingericht ter gelegenheid van de 50ste verjaring van de plechtige opening van het Legermuseum door Zijne Majesteit Koning Albert, op 22 juli 1923.
Koninklijk Legermuseum Brussel / 26 oktober – 18 november 1973.
Vernissage op 25 oktober 1973 onder de leiding van J-R. Leconte, Hoofdconservator.
- Brochure: Het Parlement tijdens de GROOTE OORLOG "Een thematische rondleiding".
Deze brochure hoort bij een thematische rondleiding over de Eerste Wereldoorlog.
Ze biedt duiding bij bepaalde aspecten van de Groote Oorlog in verband met het Paleis der Natie, de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat.
V.U.: Emma De Prins, secretaris-generaal van de Kamer van volksvertegenwoordigers en Hugo Hondequin, secretaris-generaal van de Senaat.
Concept en teksten: diensten van Kamer en Senaat.
Foto's: ©Kamer van volksvertegenwoordigers, © Senaat: Guy Goossens en Kevin Oeyen.
- https://fr.wikipedia.org/wiki/Syndicalisme_jaune
- <http://www.mechelsepompiers.be/Organisatie/burgerwacht.php>
- http://nl.wikipedia.org/wiki/Eerste_Wereldoorlog
- <http://god.biboostende.be/> Bibliotheek Kris Lambert / de digitale kranten-databank

G